JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Honko, Mari; Mustonen, Sanna

Title: Lasten monikielisyyden tukemisesta

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Institutet för språk och folkminnen

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Honko, M., & Mustonen, S. Lasten monikielisyyden tukemisesta. Kieliviesti, (1), 13-17. https://www.isof.se/sidor-pa-nationella-minoritetssprak/suomi/kieliviesti/kieliviesti/2022-06-09-lasten-monikielisyyden-tukemisesta

Mari Honko & Sanna Mustonen

Lasten monikielisyyden tukemisesta

Tässä kirjoituksessa käsittelemme lasten monikielisyyden tukemista kasvatuksessa ja opetuksessa. Kirjoituksessa käyttämämme esimerkit tulevat Suomesta, josta omat kokemuksemme tutkijoina, opettajina ja opettajankouluttajina pääosin ovat.

Yhteiskunnan monikielistyminen tunnistetaan Suomessa jo varsin hyvin. Kielitietoinen kasvatus ja opetus ovat Suomessa voimassa olevia opetussuunnitelman perusteita läpäiseviä teemoja niin perusopetuksessa kuin varhaiskasvatuksessakin. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että päivähoidossa ja koulussa tulisi huomioida kielen merkittävä rooli kaikessa toiminnassa, kuten vuorovaikutuksessa, oppimisessa ja identiteetin rakentumisessa, arvostaa kaikkia kieliä ja kielimuotoja sekä tukea mahdollisuutta kaikkien kielten käyttöön osana tavallista arkea.

Monien kielten osaamiseen suhtaudutaan pääsääntöisesti myötämielisesti. Tutkimuksesta tiedetään kuitenkin, että kielillä on arvojärjestyksiä, ja nämä arvostukset kietoutuvat osin tiedostamattomiinkin asenteisiin esimerkiksi eri etnisiä ryhmiä kohtaan. Opettajien onkin tärkeä tunnistaa näitä rakenteellisia ennakkoluuloja ja rakentaa osaltaan toimintakulttuuria, joka tukee kaikkien lasten tasa-arvoista osallisuutta ja identiteettiä varhaiskasvatuksessa ja koulussa. Käytännössä yhteiskunnan monikielistyminen voi hämmentää myös opetusalan ammattilaisia. Ylen verkkouutisten artikkelissa käsiteltiin alkuvuodesta 2022 julkisuudessa melko vaiettua aihetta, nimittäin oppilaiden omien äidinkielten käytön kieltämistä suomalaisissa kouluissa, ja esimerkiksi tähän artikkeliin liittyvässä kommenttiketjussa tuotiin esille paitsi koulun monikielistymisen etuja myös siihen liitettyjä huolia. Pitäisikö koulussa

opettaa eri oppiaineita kaikilla oppilaiden kielillä ja opettajankin osata näitä kaikkia? Eikö paikallisten kielten oppimista enää pidetäkään tärkeänä? Miksi kotikielten käyttöä ei rajata kotiin? Tämän suuntaisia kysymyksiä on esitetty useissa muissakin yhteyksissä, ja myös tutkimuksista nousee esiin, että koulun ideaalit ja käytänteet voivat ainakin paikallisesti ja tilanteisesti olla varsin kaukana toisistaan.

Opettajien pedagogisiin valintoihin liittyvät huolet ovat ymmärrettäviä, mutta niitä voidaan ja kannattaa purkaa. Oman, varhaiskasvatuksen työntekijöille suunnatun tutkimuskyselymme perusteella näyttää siltä, että mielipiteet monikielisyydestä ja eri kielten käytöstä varhaiskasvatuksessa voivat erota toisistaan melko voimakkaastikin yksilöiden välillä. Syynä ovat nähdäksemme osin värittyneet ja virheellisetkin käsitykset siitä, mitä monikielisyyden tukeminen tarkoittaa, miksi se on tärkeää ja mihin sillä pyritään.

Esimerkiksi ajatus siitä, että monikielisessä päiväkodissa tai koulussa tulisi järjestelmällisesti opettaa kaikkia sisältöjä kaikilla kielillä ei pohjaudu opetussuunnitelmissa asetettuihin tavoitteisiin, eikä tällainen olisi mahdollistakaan. Sen sijaan eri kielet ja kielimuodot voivat toimia tehokkaina osallisuuden, kasvun ja oppimisen resursseina, jos niille annetaan tilaa. Toisinaan tämä voi tarkoittaa myös omakielistä opetusta tai ohjausta, mutta vähintään yhtä keskeistä on nojautua oppilaiden ja perheen omaan toimintaan ja monikielisten resurssien käyttöön. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että päiväkodissa lapset saavat käyttää leikeissä kaikkia kielellisiä resurssejaan tai kuunnella musiikkia ja satuja omilla kielillään ja että vanhemmille välitetään tietoa päivän tapahtumista ja pedagogisista sisällöistä ja heitä rohkaistaan kertaamaan näitä lapsen kanssa perheen omilla kielillä. Koulussa oppimistehtävät voidaan rakentaa vuorovaikutusta edellyttäviksi niin, että oppilaat voivat keskustella, hakea tietoa, lukea ja kirjoittaa kaikilla tehtävän tekemistä ja sisältöjen oppimista tukevilla kielillään.

Tutkimukset osoittavat, että lasten kasvua ja hyvinvointia tuetaan parhaiten purkamalla kieliä koskevia pakkoja ja rajoituksia, ei lisäämällä niitä. Esimerkiksi päiväkoti-ikäisil-

”Yhteisessä kirjahetkessä lapsi tunnisti spontaanisti oman kotikielensä tekstiä (japani) ja käänsi sen meille suomeksi... muille teksti näyttäytyi pelkkinä ”kuvioina” ja muut lapset olivat hyvin vaikuttuneita että se oli luettavaa tekstiä ja monikielinen lapsi oli myös tilanteessa hyvin iloinen ja ylpeä kielitaidostaan.”

(Esiopetusikäisten lasten opettaja monikielisessä ryhmässä)

le lapsille mahdollisuus ilmaista tunteita, jutella toisen samaa kieltä puhuvan kanssa tai sanoittaa itsenäistä leikkiä päiväkotipäivän aikana omilla kielillään voi olla emotionaalisesti ja sosiaalisesti tärkeää ja mahdollista, vaikka ryhmän aikuiset eivät kieliä osaisikaan. Mahdollisuus omien kielten käyttöön ja niistä keskustelemiseen hoitopäivän aikana voi myös auttaa tuomaan esille lasten vahvuuksia ja asiantuntijuutta kaikkien kieltensä puhujina.

Etenkin päivähoito- ja koulupolun alkuvaiheessa mahdollisuus omien kielten käyttöön yksin tai yhdessä muiden kanssa voi lisäksi mahdollistaa tärkeän lepohetken opetuskielestä, jossa toimiminen saattaa vaatia jatkuvaa virittyneisyyttä ja ponnistelua. Monikielisyyttä tukevan kielitietoisen kasvatuksen ja opetuksen tavoitteena onkin vahvistaa lapsen identiteettiä, hyvinvointia, jaksamista ja oppimista sekä tasapainoista kasvua ja kehitystä.

Oma äidinkieli (tai äidinkielet) on lapselle tunteiden ja ajattelun tärkein kieli sekä tunne-elämän kehittymisen tuki. Vaikka muut kielet esimerkiksi uuteen kieliympäristöön muuttamisen myötä muodostuisivat keskeisemmiksi käyttökieliksi ja taidollisestikin paremmin osatuiksi, äidinkieli säilyy silti tärkeänä osana identiteettiä ja tunneside siihen voi olla hyvin vahva. Monikielisissä perheissä perheen ja suvun yhteisten kielien ylläpitäminen tukee kasvatusvastuun säilymistä perheen aikuisilla sekä mahdollistaa sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen esimerkiksi kauempana asuviin sukulaisiin. Lapselle äidinkieli on tuki niin muiden kielten kuin sisältöjen oppimiseen, koulutuspolulla etenemiseen – ja samalla sijoitus tulevaan.

On tärkeä havaita, että lapsen into ja ylpeys tai pelko ja haluttomuus oman kielen käyttöön ei ole hänen oma tietoinen valintansa vaan seurausta aiemmista kokemuksista sekä niistä yhteisöllisistä toimintamalleista ja ideologisista rakenteista, joiden vaikutuspiirissä hän on kasvanut. Monikielisyyttä tukevassa ympäristössä kasvaneelle lapselle kielten kirjo ei aiheuta hämmennystä vaan on luonteva osa arkea.

”Monikielisyys on lapsille ihan arkea. Se ei ole mitenkään ihmeellistä/vaikeaa heille. Kieliä oppii arjessa luonnollisesti.”

(Varhaiskasvatuksen opettaja 1–6-vuotiaiden ryhmissä)

Kielet eivät sulje toisiaan pois. Monikielisessä yhteisössä kielet elävät rinta rinnan ja limittyvät sen sijaan että sulkisivat toisiaan pois, eikä yhden kielen tai kielimuodon arvostaminen tarkoita, että arvostusta ja tukea ei voisi riittää myös muille. Monikielisyyden tukeminen varhaiskasvatuksessa ja koulussa kannattaa muun muassa, koska kategorisista kielloista ja kielenkäyttöä koskevista säännöistä luopuminen mahdollistaa oppilaiden

kaikkien kieliresurssien hyödyntämisen niin oppimisessa, sosiaalisissa suhteissa kuin identiteetin rakentamisessa. Tutkimuksista tiedetään, että sisältöjä ja taitoja opitaan sitä syvemmin, mitä monipuolisemmin ja monikielisemmin niitä vuorovaikutuksessa prosessoidaan. Opettaja voi havainnollistaa tätä itselleen vaikkapa lukemalla jonkin itselleen vierasta aihepiiriä käsittelevän artikkelin kielellä, jota ei hallitse kovin hyvin. Mikäli sisällöstä voi keskustella jonkun kanssa omalla äidinkielellä, ymmärrys syvenee aivan eri tasolle.

Tämä ei tarkoita, etteikö opettaja silti ohjaisi toimintaa koulussa ja voisi esimerkiksi rohkaista käyttämään paikallisia tai muita opiskeltavia kieliä. Paikallisten kielten oppiminenkin on tärkeää – ja vahva oman äidinkielen kautta luotu perusta luo edellytyksiä myös näiden oppimiselle. Monikielisyyden arvostaminen ja tukeminen ei edellytä opettajilta laajaa kielitaitoa, vaan tärkeämpää on avoimuus ja kielitietoinen asenne eli se, että tiedostetaan kielen merkitys oppimisessa, osallisuudessa ja identiteetin kehittymisessä ja kartutetaan sellaisia tietoja, asenteita ja taitoja, joiden avulla voidaan tukea jokaisen oppijan kielenkehitystä ja monikielisyyttä. Kielitietoisella kasvattajalla on kykyä, mutta ennen kaikkea tahtoa, huomioida kieli myös osana omaa toimintaansa. Jokaisen oppijan kielellisiä resursseja kunnioittava, arvostava ja näkyväksi tekevä työskentely rakentaa turvallista ilmapiiriä, jossa jokaisen on mahdollista tuoda oma osaamisensa vuorovaikutukseen eikä kenenkään tarvitse piilottaa identiteettiään. Kielitietoinen yhteistyö haastaa ja kutsuu heittäytymään mutta myös tuottaa iloa ja vahvistaa koko yhteisöä.

”Iloa tuottaa aina, kun hankalassa kerrontatilanteessa lopulta oivalletaan, mitä toinen tarkoitti ja voidaan edetä keskustelussa tai toiveessa!”

(Varhaiskasvatuksen konsultoiva erityisopettaja)

Mari Honko toimii tutkijana Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa Jyväskylän yliopistolla.

Sanna Mustonen toimii yliopistonopettajana Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksella. ✍

Kirjallisuutta

Chaparro, M. E. 2019. But mom! I’m not a Spanish Boy: Raciolinguistic socialization in a Two Way Immersion bilingual program. Linguistics and Education, 50, 1–1.

Honko, M. & Mustonen, S. 2020a. Varhaista monikielisyyttä tukemassa: kielitietoiset toimintatavat varhaiskasvatuksessa. Kasvatus, 51(4), 439–454.

-- 2020b. Miten monikielisyys ja kielitietoi-

set toimintatavat koetaan varhaiskasvatuksessa? Journal of Early Childhood Education Research 9(2), 522–550. Luettavissa verkossa: https://jecer.org/fi/miten-monikielisyys-ja-kielitietoiset-toimintatavat-koetaan-varhaiskasvatuksessa/

-- 2021. Lisää taitoja ja mahdollisuuksia varhaiskasvatukseen: Tavoitteena tasa-arvoisempi ja kielitietoisempi varhaiskasvatus. Journal of Early Childhood Education Research 10(2), 28– 44. Luettavissa verkossa: https://jecer.org/fi/lisaa-taitoja-ja-mahdollisuuksia-varhaiskasvatukseen-tavoitteena-tasa-arvoisempi-ja-kielitietoisempi-varhaiskasvatus/

Latomaa, S. 2007 (toim.) Oma kieli kullan kallis. Helsinki: Opetushallitus. Luettavissa verkossa: https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/oma-kieli-kullan-kallis

García, O. & Kleyn, T. 2016. Translanguaging theory in education. Teoksessa García & Kleyn (toim.) Translanguaging with multilingual students: learning from classroom moments. New York, London: Routledge, 9–33.

Vuoden 2022 ruotsinsuomalainen sana on swishata!

Ruotsin radio Finskan järjestämässä äänestyksessä vuoden 2022 ruotsinsuomalaiseksi sanaksi valittiin swishata. Swish on (ainakin tähän asti) vain Ruotsissa toimiva rahansiirtopalvelu, joten swishata-verbiä ei siitä syystä käytetä Suomessa puhuttavassa suomessa. Siksi sana on aitoa ruotsinsuomea!

Radion verkkosivustolla todetaan vuoden ruotsinsuomalaiselle sanalle olevan tunnusomaista, että se avautuu suomen ja ruotsin kielten vuorovaikutuksessa eikä sille ole täsmällistä vastinetta suomensuomessa.

Radion järjestämässä äänestyksessä kuulijat saivat ensin ehdottaa sanoja, joista Kielineuvoston suomen kielen huoltajat valitsivat 10 ehdokasta. Sanat, joista yleisö sitten sai äänestää voittajan, olivat kolli, mellis, minglata, puristuspäivä, pendlata, rondelli, sambu/säärbu, rullarappuset, swishata ja mello.

Vuoden ruotsinsuomalainen sana valittiin jo viidennen kerran. Aiemmin on valittu fiikata (2016), fiksata (2017) nukkuma-aamu (2018) ja myyssata (2021).

Ja kuten radion verkkosivustolla sanotaan: kilpailun tarkoituksena on ylistää eli hyllata ruotsinsuomalaisen kielellisen maailman rikkautta! ✍ *Riina Heikkilä*